

De Groene Amsterdammer

De Bijlmergekte ontmaskerd

Door Joris van Casteren en Peter Vermaas

28 april 1999 – verschenen in nr. 17

NOODWEER in Den Haag. Het eindrapport van de enquêtecommissie Bijlmerramp was koud gepresenteerd of de premier beet al venijnig van zich af. De regering zal de 'staatsrechtelijk geladen conclusies' - Kok zou als premier onvoldoende leiding hebben gegeven en in de ministerraad plaatste hij de Bijlmerramp niet eens op de agenda - 'naar vermogen weerleggen', verklaarde hij op een inderhaast georganiseerde persconferentie. Zijn andere verwijt: de als harde feiten gepresenteerde conclusies rammelen aan alle kanten, de bewijslast van de commissie-Meijer is gewoon té mager. Vanuit Athene toonde ook minister Borst zich verontwaardigd. Het verwijt van de commissie dat de gezondheidsklachten door haar toedoen in de afgelopen jaren eerder zijn toe- dan afgenomen, zal ze in de Tweede Kamer met ziel en zaligheid weerleggen. Minister Jorritsma, die eveneens averij opliep, reageerde met de dooddoener waarmee zij altijd reageert: 'Een mens lijdt het meest van het lijden dat hij vreest.'

MAAR NIET ALLEEN noodweer in de politiek. Ook de journalistiek heeft een boetekleed aan te trekken. Zes jaar lang werd zaken gedaan met doorgeslagen complottheoretici en paranoïde onheilsmaniakken. Zes jaar lang werden voortlevende onrustgevoelens gevoed met hun profetieën. De tijd lijkt rijp voor een journalistieke enquêtecommissie. Onthulling volgde op onthulling. Joost Oranje (NRC), Pierre Heijboer (Volkskrant), Steven de Foer (De Standaard) en Vincent Dekker (Trouw) maakten er een spel van zo groot mogelijk uit te pakken met de meest onwaarachtige onthullingen. Het credo: hoe gekker, hoe beter. Volgens de NRC waren er grondstoffen voor gifgas aan boord, bestemd voor een Israëliisch wapenlaboratorium. De Volkskrant grossierde in tendentieuze berichten over de aanwezigheid van Mossad-agenten op de rampplek. In De Standaard werd als getuige een fotograaf zonder camera sprekend opgevoerd. De Standaard geloofde in een 'verdacht konvooi, begeleid door vermoedelijk Israelische veiligheidsmensen' dat brokstukken van de El Al-Boeing zou hebben afgevoerd. De fotograaf heeft het met eigen ogen gezien. Vincent Dekker van Trouw schreef er in 1994 zelfs een boek over: Going Down, Going Down. 'De ware toedracht van de Bijlmerramp', luidde de bescheiden ondertitel. Het boek, en de vele, weinig genuanceerde artikelen die Dekker als luchtvaartredacteur in misschien wel de beste krant van Nederland geplaatst kreeg, was koren op de molen van de zelfbenoemde amateuronderzoekers, die in de jaren daarop met spectaculaire canards een vloedgolf van paniekreacties veroorzaakten. Zo beweerde de Stichting Laka - een documentatie- en onderzoekscentrum op het gebied van kernenergie - dat het als contragewicht in de staart aanwezige verarmd uranium verbrand zou zijn en dat mogelijk duizenden Bijlmerbewoners tot op de dag vandaag met de dood bedreigd worden. De commissie over deze kwestie in het

eindrapport Een beladen vlucht: 'Het is onwaarschijnlijk dat grote groepen bewoners en hulpverleners een uraniumvergiftiging hebben opgelopen.' De Stichting Visie van Hans de Jonge greep de Laka-ontdekking aan om op eigen houtje een faeces-onderzoek te verrichten. De resultaten toonden toen ook al aan dat er geen sprake was van grote concentraties uranium. De Jonge nam hier geen genoegen mee en slikte een magnesiumpil om het eindresultaat te beïnvloeden.

NOG BONTER maakte de Onderzoeksgroep Bijlmervliegcrash van Louis Bertholet het. Bertholet klom enkele jaren na de crash op het dak van de omliggende Bijlmerflats om mos te plukken. Daarin trof hij tributylfosfaat en zirkonium aan, wat volgens hem gebruikt zou worden voor de nucleaire industrie. Dat, naar nu blijkt, in het toestel geen giftige lading aanwezig was, zal voor Bertholet eerder een fikse tegenvaller dan een opluchting zijn. Ook zijn over de hele wereld gepubliceerde foto, waarop te zien zou zijn dat motor 3 zeven graden scheef hing ten opzichte van motor 4, werd door Meijer c.s. getorpedeerd. Het vaststellen van hoeken met behulp van foto's is 'een gecompliceerd proces dat gepaard gaat met een substantiële mate van onzekerheid', aldus het eindrapport. In plaats van zich in het commissieoordeel te schikken blijft Bertholet de weg van paniekzaaij verkiezen. 'Er is zoveel materiaal aangedragen, maar ze hebben het niet goed onderzocht', zei Bertholet afgelopen zaterdag in de Volkskrant. De amateurspeurder kondigt aan net zo lang door te gaan tot zijn waarheid onderkend is. De Nederlandse journalistiek heeft het zich allemaal maar laten aanleunen. Steeds weer en steeds meer doken de onheilsprofetieën van de Bijlmerspeurders op in de Nederlandse kranten. Desnoods ten koste van de bewoners van de Bijlmer, die hoe langer hoe meer in onzekerheid raakten en de complottheorieën als enige waarheid begonnen te zien. De waarheid: serieuze kranten presenteerden de schokkende gegevens als onweerlegbare feiten. Van een kritische beschouwing van de eigen bronnen was in de meeste gevallen geen sprake. Dat is iets wat de commissie-Meijer met het weerleggen van bijna alle indianenverhalen tussen de regels door bewezen heeft.

VINCENT DEKKERS 'ware toedracht' hangt van Bijlmerspeurdershallucinaties aan elkaar. Een kleine, willekeurige, greep uit zijn onthullingen: In zijn boekje oppert Dekker de mogelijkheid van een landing op het IJsselmeer. 'Uitwijken naar het water was te meer te prefereren omdat dan, zoals dat heet, clean ("schoon") geland had kunnen worden.' De Boeing zou volgens hem speciaal toegerust zijn voor noodlandingen op water. Omdat er volgens Dekker een geheimzinnige lading van chemicaliën en militaire goederen aan boord was, waarvan de buitenwereld niets mocht weten, werd toch getracht Schiphol te bereiken. Maar volgens de commissie is een landing op water juist geen reële optie. 'Wanneer tijdens een noodsituatie een luchthaven in de buurt is en haalbaar wordt geacht, zal de gezagvoerder van het vliegtuig een landing op een luchthaven altijd prefereren boven een landing op water.' Dekker over het totaalgewicht van het toestel. Dat zou, toen het aan zijn reis naar Tel Aviv begon, 363.450 kilogram bedragen. De Trouw-journalist suggereert dat dit waarschijnlijk nog wel meer is geweest, 'aangezien nog een bijzonder deel van de lading lijkt te zijn verzwegen'. Het toestel, overvol met 'zeer veel goedkope kerosine', zat 'waarschijnlijk zelfs heel dicht bij zijn absoluut maximum startgewicht van 369,3 ton', schrijft Dekker suggestief. De commissie: 'Het totale gewicht op het platform bedraagt 339.331 kilogram.' Ruim 24 ton

minder dan Dekker becijferd had. Dekker is ook de geestelijk vader van de inmiddels internationaal vermaarde mannen in witte pakken. 'Wat gebeurde er die nacht dat het daglicht niet kon verdragen?' vraagt Dekker zich af. 'Wat werd in het donker weggetakeld en wat zochten de mannen in witte pakken? Aangezien de cockpitvoicerecorder op zo'n mysterieuze manier was verdwenen, lag het aanvankelijk voor de hand te veronderstellen dat de nachtelijke operatie tot doel had gehad in het geheim de zwarte doos op te bergen.' Ook hier is het eindrapport weer aanzienlijk genuanceerder. 'De commissie heeft een groot aantal verklaringen van getuigen over mannen in vreemde witte pakken kunnen herleiden tot reguliere hulpverleners. (...) De commissie heeft geen aanwijzingen dat voorwerpen van het rampterrein zijn meegenomen door mannen in witte pakken.'

VOOR DE WARE fanatici is er aan de 89 complottheorieën waar de commissie-Meijer mee denkt afgerekend te hebben nog steeds geen eind gekomen. De hausse aan wilde verhalen zal voortduren. Het uranium uit het staartstuk is nog altijd zoek en ook de cockpitvoicerecorder is niet terecht. Een nieuwe uitdaging voor serieuze onderzoeksjournalisten? Eerder een nuttige vrijetijdsbesteding voor de gedesillustioneerde Bijlmerspeurder.